

УДК 339.544

Пазізіна С., Пазізіна К.

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Проаналізовано проблему гармонізації українських стандартів якості з європейськими. Визначено, що одним з механізмів підвищення конкурентоспроможності продукції агропромислового комплексу є гармонізація національних стандартів якості з європейськими. Оцінено рівень конкурентних переваг аграрної продукції на європейському ринку. Досліджено досвід європейських країн щодо контролю за якістю харчової продукції. Запропоновано заходи щодо прискорення гармонізації українських стандартів з європейськими.

Ключові слова: гармонізація, стандарт якості, продукція агропромислового комплексу, конкурентоспроможність, механізм, якість харчової продукції.

Створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС дає можливість розширити доступ продукції агропромислового комплексу на європейський ринок, що, своєю чергою, потребує підвищення її конкурентоспроможності. Проблема щодо конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на європейському ринку полягає здебільшого у невідповідності її стандартам ЄС. Підписання угоди про асоціацію між ЄС та Україною означає й певні вимоги до стандартів якості аграрної продукції. Узгодження українських національних стандартів з європейськими особливо важливе в процесі євроінтеграції України. В цих умовах гармонізацію українських стандартів з європейськими можна розглядати як один з основних механізмів підвищення конкурентоспроможності продукції на європейському ринку.

Питанням гармонізації українських національних стандартів з європейськими присвячено праці таких науковців, як Ю. Бережна [3, 198], С. Литвинська [8, 44], Н. Пархоменко [12, 338], Є. Нестеренко [11, 65], Ю. Ульянченко [20]. Натомість малодослідженою залишається проблема гармонізації українських стандартів якості з європейськими у контексті підвищення конкурентоспроможності продукції агропромислового комплексу.

Метою дослідження є обґрунтування заходів щодо гармонізації національних стандартів якості продукції агропромислового комплексу з європейськими в умовах створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Протягом останнього періоду Україна нарощує виробництво та експорт продукції аграрного сектору. Незважаючи на позитивні тенденції експорту аг-

рарної продукції до країн ЄС, залишається низка проблем, пов'язаних з її якістю. Через низький рівень гармонізації українські товари неконкурентоспроможні на європейському ринку [7, 23].

Як відомо, на європейському аграрному ринку Україна займає доволі вагомі позиції. У структурі загального експорту до країн ЄС за останніх два роки частка продукції рослинного походження становила в середньому 11,8%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – 3,7%, готових харчових продуктів – 3,8%. А в структурі експорту продукції рослинного походження зернові культури і насіння та плоди олійних рослин – відповідно 49,7% і 44,3% [6]. Географічно торгівля України аграрною продукцією концентрується на кількох країнах-членах ЄС. Сім країн, а саме: Іспанія, Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Франція і Бельгія формують 77,9% від загального обсягу торгівлі аграрною продукцією між Україною та ЄС.

На основі власного аналізу ми визначили конкурентні переваги (RCA) для тих товарів, які найбільше експортують до країн ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс виявлених порівняльних переваг за окремими товарами

Товари	Роки		
	2011	2012	2013
039 фрукти і соки овочеві	0,258	0,338	0,336
041 пшениця	1,143	1,174	0,187
044 кукурудза	0,802	0,968	0,983
222 олійні насіння та плоди	1,001	1,049	1,048

* Розраховували автори на основі даних [2].

Із даних таблиці 1 видно, що найвищий індекс порівняльних переваг відзначено за такими товарами, як пшениця та олійні культури. Спостерігається також позитивна динаміка цього показника для кукурудзи, значення якого прямує до 1, що свідчить про можливість даного товару отримати протягом короткого періоду конкурентні переваги.

Одним з основних факторів, що перешкоджає розширенню доступу українських товарів на європейський ринок в умовах запровадження зони вільної торгівлі, є невідповідність національних стандартів вимогам ЄС.

Нині переважна більшість сільгосп підприємств України через негармонізованість національних та європейських стандартів були де-факто усунені від участі в торгах на ринках аграрної продукції інших країн світу. Найбільшу частку вітчизняної агропродукції, яка не завжди відповідає стандартам якості та вимогам щодо безпеки в рамках угод СОТ та ЄС, виробляють дрібні домогосподарства. Чимало українських підприємств не мають міжнародних сертифікатів якості. За даними Української аграрної конфедерації, лише 7% українських виробників отримали міжнародні сертифікати якості ISO і HACCP [21].

Варто також звернути увагу і на низку інших перешкод в аграрному секторі економіки, що підтверджують низькі конкурентні позиції українських підприємств на європейському ринку:

- ✓ низька ефективність галузі порівняно з іншими країнами характеризує істотний спад рентабельності основних видів продукції сільського господарства України, що є загрозою для продовольчої безпеки;
- ✓ структура українського експорту не відповідає попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію;
- ✓ значну кількість сільськогосподарської продукції (бл. 60%) виготовляють дрібні індивідуальні домогосподарства, які обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами [17, 40].

Враховуючи значний сировинний потенціал, Україна має можливість нарощувати експорт харчової продукції до країн ЄС, що вимагатиме відповідності її якості європейським стандартам. Тому в умовах функціонування зони вільної торгівлі необхідно прискорити запровадження моделі ЄС у контролі за безпечністю і якістю харчової продукції. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України прийняв рішення щодо впровадження продовольчого контролю із застосуванням досвіду європейських країн [19]. Світова практика свідчить, що найбільш ефективний і прозорий контроль за якістю харчової продукції здійснює єдиний компетентний орган. У країнах Європейського Союзу процес реалізації приватних ініціатив щодо забезпеченості високої якості супроводжувався перенесенням відповідальності за безпеку продуктів харчування на новостворені приватні системи контролю якості. Роль держави полягає у здійсненні державного контролю над приватним контролем.

Доцільно зазначити, що протягом останніх років дедалі більшим попитом у населення, особливо в європейців, користується екологічно чиста продукція, незважаючи на те, що рівень цінних надбавок на таку продукцію становить 10–25% порівняно зі звичайними продуктами [4, 25]. У зв'язку з цим особливо увагу необхідно приділяти екологічній стандартизації та сертифікації. Порівняно з традиційним продовольством, екологічно чиста продукція має низку переваг: вирощена без синтетичних хімікатів, проходить процес інспекції та сертифікації, не містить ГМО, її переробляють без консервантів і барвників.

Запровадження екологічної сертифікації надає підприємствам і галузям економіки значні преференції та сприяє екологізації економіки. У світовому аграрному комплексі для виробництва органічної продукції задіяні 31 млн. га земель, близько 558 тисяч ферм у 108 країнах. На першому місці щодо цього – Австралія, на другому – Китай. У Швейцарії створено Міжнародну федерацію органічного землеробства – IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Потенціал України стосовно виробництва органічної продукції також дає змогу займати певну нішу на європейському ринку. За даними IFOAM, в Україні є 260 тис. га землі, сертифікованої під органічне сільське господарство [5, 11]. Найважливіші країни-імпортери органічної сировини з

України – Нідерланди, Німеччина, Швейцарія, Канада, Греція й Ізраїль. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, приблизно 70% українських виробників органічної продукції орієнтовані на експорт [1]. Для стабілізації ринку екологічно чистої продукції в Україні важливим завданням є використання світового досвіду, зокрема щодо державної підтримки виробництва екологічно чистої продукції, формування цінової надбавки й системи організації збуту.

В Україні проблемами стандартизації і сертифікації займається Держспоживстандарт. Цей національний орган із стандартизації представляє Україну в таких міжнародних організаціях, як Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Європейський комітет із стандартизації (CEN), Міждержавна Рада зі стандартизації, метрології і сертифікації (МДР), Міжнародна електротехнічна комісія (IEC). Взаємодіючи з IEC та ISO, Україна має право на пряме впровадження їхніх стандартів [20].

Міжнародна фінансова корпорація (IFC) разом з рядом міністерств та відомств розробила рекомендації щодо реформування національної системи харчової безпеки в Україні. Для контролю за якістю продукції в Україні передбачено створення єдиного компетентного органу на основі державної та фітосанітарної служби. Держветфітослужба зможе в повному обсязі контролювати якість продуктів харчування: від внесення органічних та мінеральних добрив у ґрунт до переробки рослинної і тваринної сировини. Запроваджувати систему управління харчовою безпечністю потрібно на основі принципів НАССР [9, 62]. Застосування системи управління харчовими продуктами на базі концепції НАССР дає підприємству змогу гарантувати випуск безпечної продукції за рахунок систематичного контролю на всіх стадіях виробництва, демонструвати відповідність застосованим законодавчим та нормативним вимогам щодо безпечності харчових продуктів, зміцнити довіру споживачів та вийти на закордонні ринки.

В Україні правові й організаційні засади стандартизації продуктів харчування як складової технічного регулювання регламентовані Декретом Кабінету Міністрів України про стандартизацію і сертифікацію № 1315-18 від 04. 07. 2014 р. [16], законами України: «Про стандартизацію» № 1315-18 від 05. 06. 2014 р. [15], «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» № 5463-17 від 20. 12. 2012 р. [14]. Згідно з Законом України про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р. № 2982-15 від 18. 10. 2005 р., державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей: перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому й зовнішньому ринках сектор економіки держави; забезпечення продовольчої безпеки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [13].

Однією з причин повільного процесу гармонізації є відсутність належного фінансування. Це пов'язано з тим, що роботи зі стандартизації фінансують за

рахунок переважно бюджетних коштів, а замовлень від бізнесу практикують мало. Якщо в Україні за рахунок бізнесу розробляють близько 2% стандартів, то в європейських країнах цей показник сягає 80% [10, 110]. Тому необхідно активізувати дії бізнесменів стосовно процесу стандартизації через переконання, що стандартизація надає можливість нарощувати виробничий потенціал, упроваджувати прогресивні технології й нові види високоякісної конкурентоспроможної продукції, яка забезпечить вихід українських товаровиробників на світові ринки.

Європейський Союз зобов'язався допомогти уряду України наданням 9 млн. євро на фінансування проекту щодо безпеки продуктів харчування в рамках Програми всебічного інституційного розвитку України. Програма передбачає гармонізацію законодавства, стандартів і модернізацію інститутів забезпечення високої якості. Ця програма охоплює також технічну підтримку і проекти Twinning (проекти інституціонального партнерства між органами державної влади України й країн-членів ЄС) [18].

Отже, гармонізація національних стандартів якості з європейськими є одним з основних механізмів підвищення конкурентоспроможності української продукції агропромислового комплексу на європейському ринку. Для контролю за якістю продукції доцільно створити на державному рівні саморегулюючу організацію виробників, яка б могла координувати діяльність у сфері стандартизації та якості сільськогосподарської продукції.

У контексті гармонізації українського законодавства з європейським необхідно:

- ✓ кардинально вдосконалити практику та процедуру затвердження стандартів, гармонізованих з європейськими аналогами;
- ✓ активізувати діяльність профільних державних установ щодо гармонізації українського законодавства з європейським;
- ✓ чітко регламентувати діяльність (аналогічно до практик, що діють в ЄС) контролюючих органів у державній системі контролю харчових продуктів;
- ✓ створити інтегровану систему державних органів або систему з одним контролюючим органом у державній системі контролю харчових продуктів.

Перспективи подальших розвідок слід продовжити у напрямку підвищення ефективності управління контролем за якістю продукції відповідно до вимог ЄС. Дослідження необхідно зосередити на екологічній сертифікації продукції агропромислового комплексу.

Pazizina S., Pazizina K. Harmonization of Ukrainian quality standards to European as mechanism for agriculture production competitiveness improvement. The problem of harmonization of Ukrainian quality standards to European standards is analyzed. It was determined that one of the mechanisms for agricultural industry competitiveness improvement is the alignment to European quality standards. The level of competitive advantages of agricultural products in the European market is reviewed. The practice of food production controlling in European countries is examined. Actions for acceleration of harmonization of Ukrainian standards to European are suggested.

Key words: harmonization, standard of quality, agricultural products, competitiveness, mechanism, quality of food.

Пазизина С. Н., Пазизина К. В. Гармонизация украинских стандартов качества с европейскими как механизм повышения конкурентоспособности продукции агропромышленного комплекса. Проанализирована проблема гармонизации украинских стандартов качества с европейскими. Определено, что одним из механизмов повышения конкурентоспособности продукции агропромышленного комплекса является гармонизация национальных стандартов качества с европейскими. Оценен уровень конкурентного преимущества аграрной продукции на европейском рынке. Исследован опыт европейских стран относительно контроля качества пищевой продукции. Предложены способы ускорения гармонизации украинских стандартов с европейскими.

Ключевые слова: гармонизация, стандарт качества, продукция агропромышленного комплекса, конкурентоспособность, механизм, качество пищевой продукции.

Література

1. Panorama of Ukraine agrarian sector [Electronic resource]. – Mode access : <http://consulado.ukrbcn.com/documents/agroucr.pdf/>.
2. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) [Electronic resource]. – Mode access : <http://unctad.org/>.
3. Бережна Ю. С. Канали збуту органічної продукції: міжнародний аспект та вітчизняна практика / Ю. С. Бережна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 198–202.
4. Беленіхіна А. До питання екологічно безпечної продукції / А. Беленіхіна, В. Костромітін // Агробізнес сьогодні. – 2012. – № 23. – С. 24–26.
5. Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні / І. А. Брижань, М. Р. Клітна // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – С. 11–15.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
7. Литвинов А. І. Сільськогосподарська продукція: проблеми якості / А. І. Литвинов // Економіка АПК. – 2014. – № 6. – С. 23–30.
8. Литвинська С. Гармонізація українських національних стандартів серії «Інформація та документація» з міжнародними й європейськими: здобутки і перспективи / С. Литвинська // Безпека інформації. – 2012. – № 2. – С. 43–47.

9. Михайлов Ю. Реформа системи продуктів харчування чи випорожнення наших гаманців? / Ю. Михайлов // Пропозиція. – 2011. – № 6. – С. 62–64.
10. Нагорна О. О. Інноваційний розвиток національної економіки: діагностика проблем, важелі активізації / О. О. Нагорна // Фінансовий простір. – 2014. – № 2 (14). – С. 108–113.
11. Нестеренко С. С. Правове регулювання стандартизації та сертифікації в Україні в контексті євроінтеграції / С. С. Нестеренко // Управління розвитком. – 2014. – № 6. – 65–67.
12. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з міжнародним та європейським правом: методи, етапи, види / Н. М. Пархоменко // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 338–342.
13. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18. 10. 2005 р. № 2982-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.
14. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 20. 12. 2012 р. № 5463-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3164-15>.
15. Про стандартизацію : Закон України від 05. 06. 2014 р. № 1315-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
16. Про стандартизацію і сертифікацію : Декрет Кабінету Міністрів України від 04. 07. 2014 р. № 1315-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/46-93>.
17. Прокопець Л. В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л. В. Прокопець // Збірник наукових праць Буковинського університету. – 2011. – № 7. – С. 37–47.
18. Прядко О. Аграрный сектор Украины использует менее половины заложенного в него экономического потенциала [Электронный ресурс] / О. Прядко. – Режим доступа : <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/110807#.VHxKaNKsVBk>.
19. Україна запроваджує модель ЄС у контролі за безпечністю та якістю харчової продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244842738.
20. Ульянченко Ю. О. Державне регулювання стандартизації та сертифікації продукції аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс] / Ю. О. Ульянченко. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-2/doc/3/01.pdf>.
21. Чирва Р. ЄС відчиняє двері для українських товарів [Електронний ресурс] / Р. Чирва. – Режим доступу : <http://www.psv.org.ua/arts/Tema/view-2197.html>.